

ВИШНЕВСЬКА

Катерина Володимирівна
ek1111@ukr.net

УДК 338

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ
АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАSYSTEMATIZATION OF SCIENTIFIC APPROACHES TO
INVESTIGATION OF THE ENTERPRISE ADAPTATIONаспірант кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та
інноваційного розвитку,
ДВНЗ "Криворізький
національний університет"*Ідентифіковано та упорядковано наукові підходи до дослідження адаптації. Визначено зміст адаптивності підприємства у статичному та динамічному аспектах. Представлене наукове упорядкування теоретичного базису адаптації є основою для визначення її специфіки за умови постіндустріального розвитку підприємства.**Идентифицированы и систематизированы научные подходы к исследованию адаптации. Определено содержание адаптивности предприятия в статическом и динамическом аспектах. Представлено научное упорядочение теоретического базиса адаптации, что является основой для определения ее специфики в условиях постиндустриального развития предприятия.**The scientific approaches to the study of adaptation have been identified and organized. The content of adaptability of the enterprise in the static and dynamic aspects is determined. The scientific regulation of the theoretical basis of adaptation that is the basis for determining its specificity under the condition of post-industrial development of the enterprise is presented.***Ключові слова:** адаптація, адаптивне управління, адаптивність, пристосування, здатність**Ключевые слова:** адаптация, адаптивное управление, адаптивность, приспособление, способность**Keywords:** adaptation, adaptive management, adaptability, adaptation, ability

ВСТУП

Теорія адаптації є одним з найбільш актуальних напрямків дослідження у сучасному економічному дискурсі та таких, що характеризуються стрімкістю розвитку, що пов'язано, перш за все, із динамікою та ускладненням бізнес-середовища господарювання економічних суб'єктів. Наукова проблематика адаптації є досить багатоаспектною та висвітлюється у різних концепціях сучасної економічної теорії, таких як ресурсна, поведінкова, реляційна, організаційна, процесна, тощо.

Питанням визначення економічного змісту адаптації підприємств присвячено праці зарубіжних Р. Аккофа (R. Akkoff), І. Ансоффа (I. Ansoff), Б. Бенсуссана (B. Benssan), Дж. С. Бейна (J. S. Bain), П. Браунінга (P. Browning), Б. П. Друкера (P. Drucker), Уільямса (B. Williams) та вітчизняних вчених економістів О. Кватиша, О. Колодіної, В.Н. Нагорянської, І. Отенко, Т. Олійник, О. Рачкован, Л. Соколової, В. Ячменьової. Наголошуючи на вагомості та значущості існуючого теоретичного доробку варто зазначити, що ускладнення та посилення невизначеності ділового середовища підприємств, кардинальні зміни технологічного устрою суспільства безпосередньо відображаються на змістовній складовій теорії адаптації, яка потребує постійного удосконалення відповідно до розвитку нових теоретичних концепцій в області економіки.

МЕТА РОБОТИ

У сучасній науковій економічній літературі спостерігається понятійна поліфонія відносно дослідження феномену адаптації, що пов'язано з тим, що «...перед нами комплексна, загальнонаукова та інтердисциплінарна проблема, яка може бути розв'язана лише шляхом крупних узагальнень та виходу за межі вузьких міждисциплінарних матриць» [1]. Це актуалізує потребу у здійсненні ретроспективного та концептуального аналізу взаємопов'язаних напрямків дослідження адаптації та визначенні на цій основі теоретичного базису, який здатний пояснити її специфіку за сучасних умов діяльності підприємства. У такій постановці, метою даної наукової статті є виділення наукових напрямків дослідження адаптації та їх змістовне упорядкування з точки зору розкриття її базової сутності та контекстуальних інтерпретацій в межах розвитку сучасних концепцій економічної теорії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Багатоаспектність досліджень адаптації у різних контекстуальних напрямках зумовлює здійснення наукового упорядкування існуючого теоретичного доробку та формуванні єдиного концептуального базису, що визначає специфіку даного явища за сучасних умов діяльності підприємства. Результати дослідження отримано на основі використання діалектичного методу, методів аналізу і синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Термін «адаптація» походить від латинського *adaptation* – пристосування та був введений у науковий оборот біологами з метою пояснення різних аспектів пристосування живих організмів до мінливих умов середовища проживання у процесі еволюції. У словниковому розумінні пристосування інтерпретується як «придбання системою необхідних навичок, вправності, властивостей у результаті освоєння», а у теорії управління соціально-економічними системами – через механізм зворотного зв'язку у системі, передавальної функції «середовище – управляючі параметри системи». Соціально-економічні системи є керованими, тобто чутливими до управлінських впливів, що наділяє їх характеристикою досягати поставлені цілі. У такій постановці пристосування/адаптація є процесом (скупуною дією), що виникають як реакція на впливи / зміни середовища, а наслідком цих дій (реагувань) є набуття соціально-економічною системою сукупності характеристик, які у подальшому визначають її цільову діяльність. Тобто, у змістовних межах теорії управління економічними системами до дослідження адаптації структурно вона характеризується у двох ракурсах – як реакція та як процес, а сукупність характеристик, що визначають цільову діяльність описується у термінології адаптивності.

Якщо термін «адаптація» використовується не контекстуально, а виступає тематичним об'єктом економічних досліджень, то найбільш розповсюдженими його інтерпретаціями є визначення як [2-6]: процесу; реакції; результату; здатності; властивості. Концептуальний базис дослідження адаптації економічної системи (до яких відносяться підприємства) як процесу, результату та реакції сформовано в змістовних межах теорій систем та синергетики, а у економічній теорії адаптації підприємства вони набувають специфічності з урахуванням особливостей діяльності. *Проблематика* адаптації є найбільш популярною у економічних дослідженнях та тематично вона досліджена і набула розвитку у поведінковому, ресурсному, когнітивному, реляційному, організаційному, та управлінському аспектах, які на сьогодні можуть вважатися самостійними науковими підходами, у яких розкривається економічна природа адаптації.

Поведінкові аспекти адаптації пов'язані із її визначенням як реакції підприємства на зміни. Взаємозв'язок економічної поведінки та адаптації детерміновано умовами, обставинами, ситуаціями, а сама поведінка підприємства визначається «як комбінація цілеспрямованих і спонтанних дій, що відтворює сутність та характер економічної діяльності... для реалізації пріоритетних цілей підприємства ... в умовах вибору та адаптації до змін» [7, с. 17]. Дослідження адаптації у єдності взаємозв'язку із видами економічної поведінки представлено у наукових працях Р.Л. Аккоффа, С.В. Віноградського, В.В. Дорофєєвої, Є.В. Дем'янова, В.Д. Пляміна, А.Г. Шаріпова, В.Я. Паздрія. Традиційно, основними видами адаптації як реакції вчені визначають активний, пасивний та превентивний види, які, відповідно до класифікації економічної поведінки відповідають активному, реактивному та проактивному її типу. При цьому, варто зробити акцент, що у економічних дослідженнях лише

констатують наявність превентивного виду адаптації, але відповідні передумови, процеси та механізми її реалізації у даному тематичному контексті є недостатньо висвітленими. На основі узагальнення змісту поведінкового аспекту адаптації зроблено висновок, що її основою науковці визначають так званий ефект «попередньої адаптації» суть якого полягає у здатності підприємства діяти за умови змін з урахуванням наявного потенціалу до їх прийняття та здійснення відповідних адекватних дій. Терміни «мінливість», «відбір» та «наслідування», що розкривають поведінковий аспект адаптації у природних науках, у економіці підприємства замінюються на ресурси, знання, компетенції, які виступають основою дії поведінкових механізмів адаптації.

Ресурсна проблематика адаптації підприємства у наукових економічних публікаціях представлена у категоріальному просторі можливостей, потенціалу, здатностей, компетенцій, а тематичні напрямки досліджень є досить різними. Узагальнення наукових позицій Є. Аврамова, П. Браунінга, В. Будніка, В. Дорофєєвої, Т. Кондратьєвої, Д. Логинова, Л. Маринової, І. Отенко, О. Рачкован, А. Ходзинської дозволяє виокремити низку термінологічних проблем, які потребують уточнення з точки зору упорядкування категоріального апарату ресурсного напрямку теорії адаптації. Використовуючи термін адаптаційний потенціал та наголошуючи на тому, що він є відмінним від економічного потенціалу чіткої різниці у даних поняттях науковці не надають. Взаємозв'язок адаптації та потенціалу є незаперечуваним, однак відповідна логіка має бути чітко окресленою з точки зору однозначності розуміння контексту. Нечіткість визначень адаптаційного потенціалу, як ресурсного напрямку розвитку теорії адаптації, пов'язана, перш за все, з відсутністю чіткої наукової позиції щодо інтерпретації термінів «ресурси», «можливості», «здатності» «потенціал». Аналогічною є неоднозначність у визначенні адаптації, яку також пояснюють у наведеній термінології. Це значно ускладнює розуміння, розмиває контури відповідного тематичного поля дослідження та є перспективним науковим напрямком подальшого вивчення.

Ресурсні, процесні та поведінкові аспекти адаптації у контексті сучасної теорії стратегії зумовили розвиток *когнітивного* та *реляційного* напрямків її дослідження, що пов'язано із процесами змін, пізнання, мислення, навчання, які визначають специфіку адаптаційних процесів за постіндустріальних умов діяльності, а ресурси знань, взаємодії та взаємовідносин розглядаються як основа формування відповідних адаптаційних механізмів. У таких змістовних напрямках дослідження адаптація набула розвитку у працях О. Гребешкової, В. Дорофєєвої, В. Дубчак, А. Наливайко, І. Отенко, Т. Олійник, Т. Решетняк, В. Паздрія, М. Старікової та ін.. Досліджуючи та розвиваючи особливості превентивної моделі адаптації, основним концептом її реалізації за сучасних умов діяльності підприємства науковці визначають взаємовідносини із економічними суб'єктами. У такому аспекті (реляційний підхід, авт.) фокусується на вивченні питань впливу партнерських відносин на рівень організаційної пристосованості, розробляються мето-

ди формалізації та оцінювання ефектів взаємодії підприємства із ринковими суб'єктами, формуються механізми ділової взаємодії як основа забезпечення адаптації підприємства.

Одним з найбільш широко представлених у наукових публікаціях напрямків дослідження адаптації є *організаційний* аспект. Різномасштабність досліджень адаптації в межах даного підходу пов'язана, перш за все, з тим, що розуміння «організації» є досить широким [8, с. 23-24]. Так, якщо під організацією розуміють «упорядковану певним чином групу осіб, пов'язаних між собою постійними формальними і неформальними зв'язками, які мають спільну мету діяльності, внутрішню ієрархію відносин та підпорядкування», то в такому аспекті адаптацію розглядають як сукупність методів, форм, інструментів та важелів впливу суб'єкта управління на системи підприємства з метою пристосуватися до змін середовища, на основі змін в його організаційній структурі управління. За умови, що організацією є «сукупність дій або процесів, що призводять до утворення раціональних нових і удосконалювання існуючих взаємозв'язків між частинами цілого для того, щоб ці частини у можливо вищому ступені сприяли успіху цілого», адаптацію розглядають в аспекті організації діяльності як послідовності та взаємозв'язку реалізації різних видів цілеспрямованих адаптаційних заходів на основі реорганізації, трансформації, реструктуризації, реформування, тощо. Якщо організацією є характеристика упорядкованості, то в такому аспекті адаптацію розглядають з позицій властивості, характеристики, здатності до змін, що забезпечується на основі відповідних організаційних механізмів.

Управлінський аспект дослідження адаптації є одним з найбільш популяризованих з точки зору кількості публікацій протягом останніх років. Розвиток управлінського підходу до дослідження адаптації відносять до середини ХХ ст. та пов'язують з науковою працею Н. Вінера, який вказав на подібність процесів управління у технічних системах (машинах), природі (живих організмах) і суспільних системах, що базується на наявності зворотних зв'язків у межах управління усіма системами. У 70-х рр. ХХ ст. у науковій праці К.С. Холлінга «Адаптивне управління та оцінка навколишнього середовища» традиційну методологію природокористування було змінено на адаптивний підхід до управління ресурсами, а з 90-х рр. ХХ ст. концепція адаптивного управління набула використання у соціальних, економічних та політичних науках.

Досліджуючи управлінську проблематику адаптації Н.В. Попова, С.В. Андреев, І.В. Бублій висловлюють позицію відповідно до якої «вживання такого поняття як адаптивне управління бізнес-системою є не зовсім коректним» [9, с. 197], мотивуючи це тим, що «адаптивність – це одна із властивостей механізму управління, а не особливий вид управління» [9, с. 197-198]. У дослідженнях М. Старікової адаптивне управління визначається змістовно як більш широке поняття ніж адаптація: «адаптація є одним із процесів адаптивного управління, який пов'язаний із зміною параметрів суб'єкту господарювання» [10, с. 17]. Адаптивне управління, окрім адаптації вклю-

чає процеси моніторингу, фіксації відхилень у динаміці розвитку зовнішнього середовища і функціонування підприємства, контролю ефективності прийняття та реалізації дій [10, с. 17]. Дана позиція може бути прийнятою в межах певного дослідження з метою фокусування на окремому аспекті адаптації, однак при цьому управління, на наш погляд, є лише одним із напрямків дослідження адаптації. Аргументацією такої авторської позиції є такі логічні міркування.

Базуючись на результатах узагальнення сутнісної характеристики адаптації в управлінських теоріях та адаптивного управління можна однозначно наголосити на тому, що концепція адаптивного управління є актуальною та характеризується наявністю специфіки, яка дозволяє виокремити її як самостійний науковий напрямок дослідження адаптації, не зважаючи на те, що за словами А. Мескона «...суть управління – це адаптація». При цьому, враховуючи багатомасштабність інтерпретацій сутності категорії «адаптація» і контекстуальних напрямків її наукового дослідження, що набули розвитку у різних течіях економічної теорії, на концептуальному рівні вивчення адаптації не можна обмежуватися тільки змістовними контурами теорії управління. Так, іманентною ознакою управління є надання цілеспрямованості будь-яким процесам, у тому числі і процесам адаптації. Для забезпечення саме цілеспрямованих адаптивних дій над процесами адаптації утворюється своєрідна надбудова – адаптивне управління. Тобто, управління надає адаптаційним процесам цілеспрямованості та керованості. При цьому специфіка управлінських впливів на процеси адаптації може охоплювати різні аспекти, що її визначають – поведінкові, реляційні, когнітивні, організаційні, ресурсні. Теорія адаптивного управління постулює певні положення, які є або однозначно не визначеними в теорії адаптації підприємства, або розглядаються як специфічні, що чітко окреслюють предметну сферу відповідної концепції.

1. Джерела адаптаційних реакцій. Не заперечуючи того, що адаптація як реакція може виникати на зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, прихильники концепції адаптивного управління наголошують, що актуалізація розвитку даного наукового напрямку дослідження адаптації виникло внаслідок посилення невизначеності, складності та динамічності зовнішнього середовища. Саме специфіка зовнішнього середовища зумовила те, що одиницею стратегічного аналізу стає не бізнес як система, а «екосистема» бізнесу в цілому, взаємовідносини з якою стають критичним фактором забезпечення адаптивності сучасного підприємства. Основний дослідницький фокус теорії адаптивного управління концентрується на змінах зовнішнього середовища, які в більшості випадків ініціюють відповідні зміни внутрішнього середовища.

2. Межі та спрямованість адаптивних змін. У теорії адаптації підприємства наголошується на необхідності стабілізації діяльності, утримання заданих параметрів та рух по визначеній траєкторії розвитку, тобто спрямованість до стану економічної стійкості. Теорія адаптивного управління фокусується на забезпеченні перманентності розвитку, а невизначеність

зовнішнього середовища компенсується асимптотичною стійкістю системи. За таких умов, управління здійснюється на основі сукупності значень параметрів станів в кожен момент з заданим часовим інтервалом моніторингу.

3. Цільова спрямованість адаптивних процесів. Основною метою процесів адаптації у наукових публікаціях визначають забезпечення: виживання, життєздатності; стійкості; динамічної рівноваги із середовищем; ефективності та (або) стійкості розвитку; ефективності функціонування; досягнення оптимального стану потенціалу підприємства, відповідно до вимог зовнішнього середовища; досягнення цілей; прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень; протистояння загрозам; економічної безпеки; досягнення оптимального економічного стану підприємства.

Щодо визначення цільової специфіки адаптивного управління як цілеспрямованого процесу адаптації, варто наголосити, що дуже розповсюдженою є позиція науковців щодо ототожнення переліку цілей адаптації та адаптивного управління. Це можна пояснити високим рівнем змістовного взаємозв'язку та взаємозумовленості даних категорій. При цьому, серед дослідників адаптивного управління виділяються специфічна цільові характеристики адаптивних управлінських впливів, які пов'язані із: формуванням здатності керуючої системи адекватно реагувати на трансформації середовища; забезпеченням рівня пристосованості / адаптивності на основі формування та реалізації адекватних адаптивних механізмів. На наше переконання, саме на основі такої специфічності цільової постановки пояснюється призначення та зберігається логіка виділення концепції «адаптивного управління» у самостійний науковий напрямок дослідження адаптації.

Окрім окреслених наукових підходів до дослідження адаптації у сучасних наукових публікаціях розповсюдженою її інтерпретацією є визначення через здатність. Для пояснення даного змісту необхідно звернутися до поняття «адаптивність», яке у наукових джерелах досить часто використовується синонімічно до адаптації. Словникове розуміння «адаптивності» тлумачиться як «здатність до адаптації» або «здатність пристосовуватися» до мінливих умов середовища. В такому контексті адаптивність виступає наслідком процесів адаптації / пристосування. Поняття «адаптивність» у біології, де воно було відкрито, розглядається як основна властивість усіх живих систем та їх окремих частин, елементів та рівнів в межах власної структурної ієрархії. Така властивість виникає на основі морфофізіологічних, функціональних та поведінкових, а також інформаційно-біоценологічних особливостей системи та її елементів. Адаптивність забезпечує для одних біологічних об'єктів різного роду успіх у конкуренції за ресурси та умови існування з іншими біологічними системами, а також стійкість до негативних впливів факторів зовнішнього середовища. При цьому у біології визначають, що адаптивність має певні межі, які є характерними для кожного виду біологічних об'єктів.

Надалі адаптивність як властивість було виявлено у соціальних систем та організацій різного рівня, а

також у гібридних або змішаних систем різного роду, у тому числі і економічних, – тобто у систем, які здатні до самоорганізації. В теорії систем можна виділити такі змістовні напрямки дослідження адаптивності: як передумову, що зумовлює здатність системи пристосовуватися до зміни факторів середовища функціонування та розвитку; як внутрішній потенціал системи – сукупність взаємопов'язаних ресурсів та факторів, що зумовлюють розвиток системи; як базовий принцип побудови складних систем; як характеристика системи, що визначає здатності пристосовуватися до мінливих умов; як форма прояву більш загальних властивостей рефлексивності (здатності до реагування) систем, спосіб їх існування, що спрямований на збереження та продовження їх життєдіяльності.

Результати аналізу сучасних наукових публікацій, у яких визначається адаптивність підприємства, дозволяють зробити висновок, що в їх основу закладено термінологію теорії систем, а основний акцент зроблено на тому, що адаптивність це властивість, здатність, характеристика, реакція. Узагальнення наукових публікацій щодо властивостей соціально-економічних систем, дослідження яких здійснюється в межах теорії систем, синергетики та управління складними економічними системами, дозволяє зробити висновок, щодо відсутності єдності позицій у цьому питанні. Так, найбільш згадуваними серед науковців іманентними властивостями соціально-економічних систем є: цілісність (ємерджентність), відкритість, складність, ієрархічність, адаптивність, гнучкість, синергетичність, інерційність, інноваційність. Характеризуючи адаптивність як базову системну властивість мова йде про пристосування соціально-економічної системи до нестаціонарності умов середовища, в яких вона функціонує. Адаптивність як іманентна властивість системи зумовлена її взаємодією із середовищем і саме завдяки даній властивості зберігається оптимальний та перманентний рівень протікання процесів у системі, що є основою її життєздатності. Тобто, для підприємства, як соціально-економічної системи, адаптивність закладена у саму суть його функціонування та розвитку та виникає у відповідь на такі характеристики середовища як динамізм, складність та невизначеність. Адаптивність співвідноситься з можливостями до самоорганізації (зміни структури та організації) та саморегулювання системи (зміни способу регулювання).

Властивість – це характеристика, що має одне єдине значення або значення однієї характеристики. Характеристика у словниковому розумінні це набір або опис відмінних властивостей. Властивостями, що виділяють науковці для визначення адаптивності як характеристики соціально-економічної системи є такі: швидкість реакції на зміни, гнучкість, оперативність, ротаційність, економічність, мобільність (маневреність), надійність, компетентність, інноваційність. У такій інтерпретації розкривається багатаспектність форм прояву та напрямків забезпечення адаптивності як більш складної характеристики системної властивості (надвластивості, мегавластивості) з урахуванням специфіки діяльності соціально-економічної системи.

Щодо інтерпретації адаптивності як організацій-

ної здатності, то вона розглядається у таких аспектах: пристосування до змін середовища; змін параметрів, структури та функцій відповідно до вимог бізнес-середовища; безперервність господарської діяльності, протистояння загрозам зовнішнього середовища. Для аргументації чіткості авторської позиції у даній термінологічній неоднозначності доцільно звернутися до уточнення поняття здатності. Якщо узагальнити словникові розуміння терміну «здатність», то його можна визначити як сукупність індивідуально-психологічних властивостей (характеристик) суб'єкту, що мають відношення до успішного виконання будь-якої діяльності, які не зводяться до знань, навичок та умінь особистості, але пояснюють швидкість та легкість їх набуття. У теорії стратегічного менеджменту організаційні здатності визначаються як забезпечення

виконання узгодженого набору задач на основі використання ресурсів з метою досягнення конкретного результату. Тобто, наявність певних властивостей, характеристик не є гарантією отримання результату, визначеності вони набувають лише будучи включеними у структуру діяльності, у динаміку здатності.

У такій змістовній постановці адаптивність як організаційна здатність, є більш складною інтерпретацією її як властивості та характеристики, які набувають визначеності у процесах діяльності, що пов'язані із забезпеченням рівня відповідності зовнішнього та внутрішнього середовища соціально-економічної системи. Формалізоване представлення авторської логіки взаємозв'язку категорій, що визначають адаптивність підприємства узагальнено та формалізовано на рис. 1.

Рис. 1. Формалізація змістовного наповнення терміну «адаптивність» підприємства у науковому дискурсі [розроблено автором]

У статичній адаптивності характеризує зміст адаптації як властивості або їх сукупності (характеристики), які мають бути притаманними підприємству для забезпечення реалізації цільової діяльності у вигляді виживання та функціонування. Динамічний аспект адаптивності характеризує адаптацію як організаційну здатність, що проявляється у процесах діяльності, спрямованих на забезпечення стійкості розвитку. Цільова спрямованість адаптивності у пропонованому контексті була визначена відповідно до ідентифікації рівня пристосованості підприємства, який умовно можна характеризувати як базовий, нормальний та абсолютний.

Таким чином, на основі критичного аналізу та узагальнення теоретичного доробку щодо сутності «адаптивності» у межах дисертаційного дослідження даний термін буде визначено як сукупність адаптивних характеристик підприємства які у процесах діяльності визначають його організаційну здатність до передбачення та усвідомлення значущості змін ділового середовища, а також адекватного реагування на них та отримання корисних ефектів. У такому розумінні адаптивність визначає лише один із напрямків дослідження адаптації та розкривається у двох аспектах – статичному та динамічному (рис. 2).

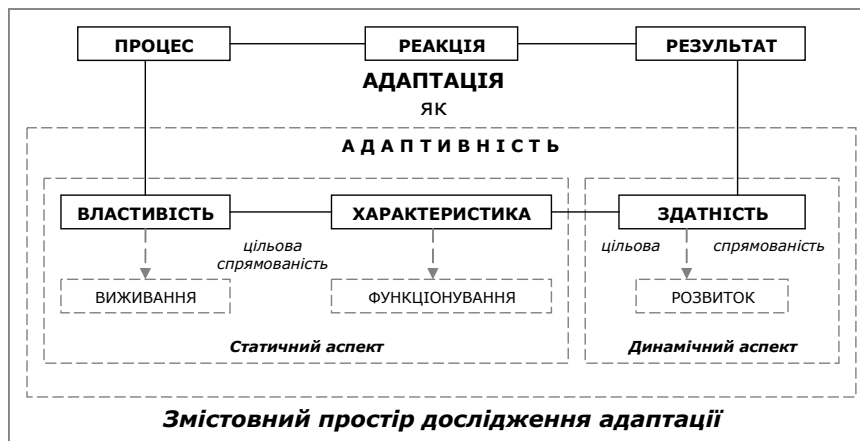

Рис. 2. Формалізація атрибутивно-дійового аспекту дослідження адаптації підприємства [розроблено автором]

Базовий рівень пристосованості закладено у саму суть існування самоорганізованих систем, життєздат-

ність яких забезпечується на основі базових іманентних властивостей, серед яких науковці виділяють адаптивність. Адаптивні процеси, реалізація яких визначається сукупністю системних властивостей, що характеризують рівень пристосованості, який не передбачає суттєвих змін параметрів та структури підприємства відповідає змісту функціонування.

Для забезпечення цільової діяльності підприєм-

ства за умов посилення невизначеності, динамізму та складності ділового середовища, актуалізуються процеси змін параметрів, структури, функцій, керованих впливів, тощо, які визначаються здатністю реалізувати властивості та характеристики, які підприємство набуває, у тому числі, і у процесах попередньої діяльності, що у цілісному розумінні характеризується як розвиток.

Рис. 3. Упорядкування наукових підходів до визначення економічного змісту адаптації підприємства [авторська розробка]

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів аналізу наукових напрямків дослідження адаптації дозволяє зробити висновки, що розкриття базового змісту даного поняття відбувається на основі процесного, результатного та атрибутивно-дійового (як властивості, характеристики, здатності) підходів (рис. 3).

Базові підходи до визначення сутності адаптації стали основою для їх подальшого розвитку у різних тематичних напрямках, серед яких найбільш значущими виділено поведінковий, реляційний, когнітивний, ресурсний, організаційний, в яких багатоаспектно розкривається їх більш складна змістова природа, що замовлення специфікою постіндустріальних умов суспільного виробництва. З метою визначення специфіки адаптації за сучасних умов діяльності підприємства, актуалізується потреба у подальших дослідженнях, що пов'язано з уточненням змісту категорій «ресурси адаптації», «адаптивні компетенції», «адаптивні стратегії»; визначенням цільової спрямованості адаптивних процесів; концептуалізацією адаптації у сучасній теорії економіки підприємства; формуванням стратегічних адаптивних механізмів та умов їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Разумовский О.С. Адаптационизм и бихевиористика в контексте проблем эволюционизма и смысла жизнедеятельности [Электронный ресурс] / О.С. Разумовский // Полигнозис. – № 2 (22). – 2003. – Режим доступа: <http://www.polygnosis.ru/default.asp?num=6&num2=132>
2. Рачкован О.Д. Формування стратегії адаптації підприємств торгівлі : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец.: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Д. Рачкован. – Харків, 2016. – 20 с.
3. Соколова Л.В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища: автореф. дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» Л.В. Соколова. – Донецьк, 2006. – 34 с.
4. Акофф Р. Идеализированное проектирование: как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации: пер. с англ. / Р. Акофф, Дж. Магидсон, Г. Эдисон. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.
5. Олійник Т.В. Стратегічне управління адаптивністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Т.В. Олійник. – Харків, 2014. – 21 с.

6. Ячменьова В.М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» / В.М. Ячменьова, З.О. Османова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 684 : Проблеми економіки та управління. – С. 346–353.

7. Мороз О.В. Сучасність та перспективи досліджень економічної поведінки підприємств / О.В. Мороз, Н.П. Карачина, І.Ф. Острий // Економіка та держава. – 2017. – № 4. – С. 16–20.

8. Кукоба В.П. Упорядкувальний аспект організаційної культури підприємства: сутність, складові, основні атрибути / В.П. Кукоба // Стратегія економічного розвитку України. – 2016. – № 39. – С. 20 –

29.

9. Попова Н.В. Экономический механизм адаптации предприятий и управленческое консультирование / Н.В. Попова, С.В. Андреев, И.В. Бублий // Коммунальное хозяйство городов. – 2009. – № 8. – С. 195 – 201.

10. Старикова М.С. Теория и методология адаптивного управления промышленной корпорацией на основе эвективных промышленных взаимодействий: автореф. дисс. на соискание учен. степ. докт. экон. наук: спец.: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятием, отраслями, комплексами: промышленность» / М.С. Старикова. – Белгород, 2015. – 44 с.